

Tergov hibsonalarida saqlanayotgan shaxslarning murojatlari bilan ishlashning o'ziga xos jihatlari

To'rayev Qodir Tohir o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 335
guruh kursanti*

Annotatsiya

Maskur maqolada tergov hibsonalarida saqlanayotgan shaxslarning murojaat qilish huquqi, hamda murojaat turlari, amaldagi tartib va muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, murojaatlar bilan ishlash jarayonining o'ziga xos jihatlari hamda ularni takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar berilgan. Maqola fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini ta'minlash bo'yicha dolzarb masalalarga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar:

Tergov hibsonasi, murojaat huquqi, shikoyat, ariza, Ombudsman, inson huquqlari, tergov ostidagi shaxs, advokat, maxfiylik, huquqiy kafolat

Kirish qismi

Inson huquqlarini ta'minlash va himoya qilish demokratik jamiyatning ustuvor vazifasidir. Tergov hibsonasida saqlanayotgan shaxslar ham, boshqa fuqarolar kabi, o'z huquqlariga ega bo'lib, ularga nisbatan adolatli va qonuniy munosabatda bo'lish zarur. Jumladan, murojaat qilish huquqi bu shaxslarning konstitutsiyaviy huquqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada tergov hibsonalarida saqlanayotgan shaxslarning murojaatlari bilan ishlash jarayonining huquqiy asoslari, amaliyoti va muammolari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Murojaat qilish huquqining huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 35-moddasiga binoan har bir shaxs davlat organlariga murojaat qilish huquqiga ega. Ushbu huquq tergov hibsonasida saqlanayotgan gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchilarga ham to'liq tatbiq etiladi. Bundan tashqari:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi;
 2. "Fuqarolarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonun;
 3. Tergov hibsonalari to'g'risidagi nizom;
- ushbu huquqni tartibga soluvchi asosiy normativ hujjatlar hisoblanadi.

2. Murojaat turlari va ularni qabul qilish tartibi

Tergov hibsonalarida saqlanayotgan shaxslar quyidagi yo'nalishlarda murojaat etish huquqiga ega:

1. **Shikoyat** – tergov, advokat, hibsxona ma'muriyati, sud yoki boshqa organ harakatlaridan norozilik bildirish;

2. **Ariza** – ma'lumot berish, da'vo bildirish yoki tegishli muassasaga iltimosnoma;

3. **Taklif** – huquqiy jarayonni yaxshilash yoki sharoitlarni o'zgartirishga oid fikrlar.

Murojaatlar quyidagi usullar bilan qabul qilinadi:

1. Yozma tarzda, hibsxona orqali;
2. Advokatlar yoki ombudsman orqali;
3. Elektron tizimlar orqali (ayrim hibsxonalarda sinov tariqasida joriy etilgan);

4. Maxsus qutilar orqali anonim tarzda.

3. Murojaatlar bilan ishlashning o'ziga xos jihatlari

Tergov hibsxonalarida murojaatlar bilan ishlashda quyidagi o'ziga xos jihatlari mavjud:

1. **Maxfiylik va mustaqillik** – shikoyat yoki ariza mazmuni hibsxona xodimlari tomonidan o'zgartirilmashligi, majburlovsiz taqdim etilishi lozim.

2. **Javob muddati** – murojaatlarga qonunda belgilangan muddatlarda (odatda 15–30 kun ichida) rasmiy javob berilishi zarur.

3. **Advokat orqali yuboriladigan murojaatlar** – konstitutsiyaviy jihatdan himoyalangan bo'lib, ko'rib chiqilmasdan to'g'ridan-to'g'ri manzilga yuboriladi.

4. **Tashqi monitoring** – Ombudsman, Inson huquqlari bo'yicha vakillar va jamoatchilik komissiyalari tomonidan bu jarayon muntazam nazorat qilinadi.

4. Mavjud muammolar va takliflar

Mavjud tizimda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda:

1. Ayrim hibsxonalarda murojaatlar maxfiyligi to'liq ta'minlanmaydi;
2. Yozma arizalar kechiktiriladi yoki yo'qoladi;
3. Elektron murojaat tizimlari hamma joyda mavjud emas;
4. Ba'zi xodimlar murojaatlarni kamaytirish maqsadida ma'muriy bosim o'tkazadi.

Takliflar:

1. Har bir hibsxonada mustaqil elektron murojaat platformasini joriy etish;
2. Ombudsman vakillarining murojaatlarni nazorat qilish huquqini kuchaytirish;
3. Maxfiy pochta qutilari va video ariza yo'llash tizimlarini kengaytirish;
4. Hibsxonalar xodimlari uchun doimiy etik va huquqiy o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish.

Raqamlashtirish va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari

So'nggi yillarda tergov hibsxonalarida murojaatlar bilan ishlash tizimini raqamlashtirish bo'yicha qator ijobiy harakatlar amalga oshirilmoqda.

Xususan:

1. **Murojaatlarni elektron shaklda yuborish** imkoniyati sinov tariqasida ayrim hududiy hibsxonalarda joriy etilgan. Bu orqali shaxslar yozma shaklga ehtiyoj sezmayan holda o'z murojaatini audio yoki video tarzda ham yo'llashi mumkin.

2. **Ombudsman tizimiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ulanish imkoniyati** – ayrim tergov hibsonalarida Ombudsmanning virtual qabulxonasi tashkil etilgan bo‘lib, bu orqali shaxslar o‘z murojaatlarini bevosita Ombudsmanga yetkazish imkoniga ega.

3. **Avtomatlashtirilgan murojaat monitoringi** – ba’zi muassasalarda murojaatlar statistikasi, muddati va natijasi yuzasidan ma’lumotlar maxsus platformada yuritiladi. Bu jarayon shaffoflikni oshiradi va tergov hibsonasi xodimlari ustidan nazoratni kuchaytiradi.

Ushbu raqamli yondashuvlar nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki mahkumlarning ishonchini qozonish, korrupsion holatlarning oldini olish va fuqarolik huquqlarini amalda ta’minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Tergov hibsonalarida saqlanayotgan shaxslarning murojaatlari bilan ishlash – bu inson huquqlari, adolat va qonuniylik prinsiplariga asoslangan muhim institutdir. Ularning murojaat huquqini to‘liq ta’minlash va shaffof mexanizmlar orqali ularni ko‘rib chiqish tizimi huquqiy davlat barpo etish yo‘lida muhim ahamiyatga ega. Murojaatlarni qabul qilish, ro‘yxatga olish, nazorat qilish va natijasi haqida xabardor qilish jarayonlarini raqamlashtirish esa bu boradagi islohotlarning samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.
3. “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi Qonun, 2014-yil.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Inson huquqlari bo‘yicha vakil (Ombudsman) faoliyati to‘g‘risidagi qonun.
5. Adliya vazirligi axborotnomasi. – Toshkent.
6. Bobojonov R. *Tergov hibsonalarida inson huquqlarini ta’minlash masalalari*. – “Huquq va jamiyat” jurnali, 2022, №4.
7. BMTning Qiynoqlarga qarshi qo‘mitasi (UNCAT) hisobotlari, 2020–2023.
8. Mamatov A., Toshpo‘latov I. *Jinoyat-protsessual huquq*. – Toshkent: Yuridik nashriyot, 2022.
9. Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy markazi. *Sud-huquq tizimida inson huquqlarini ta’minlash*. – Toshkent.
10. Ombudsman instituti rasmiy hisobotlari (2021–2023 yillar). – www.ombudsman.uz